

М.С.ГАРАСИМЧУК*

ПОСАГ, ВІНО ТА «ВНЕСЕННЯ» У ШЛЮБНІЙ ПРАКТИЦІ МЕШКАНЦІВ САМБІРСЬКОЇ ЕКОНОМІЇ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XVII ст. (НА ПІДСТАВІ ЗАПИСІВ ДО ЗАМКОВОЇ КНИГИ ВІД 1614–1632 рр.)

Розглядаються передшлюбні домовленості мешканців Самбірської економії, в яких максимально чітко визначалися способи й терміни передавання майна, його розмір, причини та механізми можливого повернення. Виокремлено роль батьків і братів членів подружжя не лише у процесі спорядження та отримання приданого, а й при відстоюванні прав на його повернення. Окреслено також типовий порядок документальної фіксації в актовій книзі: після отримання посагу дружини, чоловік записував їй еквівалентну суму на половині власних маєтностей. Розглядаються різноманітні ситуативні модифікації, що мали місце між мешканцями Самбірської економії: 1) запис чоловіком посагу на батьківському майні через відсутність власної виділеної спадкової частки; 2) ініціатива свекра у записі приданого невістки; 3) зміна ролей, коли жінка, приймаючи до себе чоловіка, записувала його «внесення» на своїй спадковій маєтності.

Ключові слова: Самбірська економія, замкова книга, сім'я, шлюб, подружжя, посаг, віно, привінок, «внесення».

Надання певного майна як приданого молодій при створенні нової сім'ї становило усталений елемент шлюбної практики, притаманний людським спільнотам у різні історичні епохи. Спосіб, характер, обсяг посагу та умови його передачі визначалися матеріальними можливостями конкретної родини нареченої та водночас варіювали залежно від специфіки суспільних відносин, традицій, звичаїв, властивих різним соціальним верствам і групам в окремих регіонах у загальноєвропейському культурному просторі¹. Відтак аналіз практик, пов'язаних із передачею приданого при одруженні та його подальшим використанням, унаочнює окремі засади й фактори сімейних відносин, зокрема міжособистісні всередині подружжя, роль рідних чоловіка та дружини, функціонування шлюбного ринку в кореляції з майновим і соціальним статусами. Вивчення умов надання посагу, варіативності його складових, розміру дозволяє простежити роль цього майнового чинника як початкового фундаменту матеріального сімейного добробуту.

* Гарасимчук Марія Євгенівна – магістр, аспірант кафедри давньої історії України та архівознавства Львівського національного університету імені І.Франка
E-mail: mgarasymchuk@yahoo.com

¹ Із-поміж низки праць, автори яких розглядали питання матримоніальних практик у контексті сімейних відносин у різних європейських країнах ранньомодерного часу, див., напр.: Casey J. Family and Community in Early Modern Spain: The Citizens of Granada 1570–1739. – Cambridge, 2007; Kopczyński M. Studia nad rodziną chłopską w Koronie w XVII–XVIII wieku. – Warszawa, 1998; Zucca Micheletto B. Reconsidering the southern Europe model: Dowry, women's work and marriage patterns in pre-industrial urban Italy (Turin, second half of the 18th century) // The History of the Family. – 2011. – Vol.16. – №4. – P.354–370.

У контексті вивчення регіонального розмаїття сімейних (як і загалом суспільних) відносин на українських землях у ранньомодерний період особливу увагу привертають терени Самбірської економії, яка становила значний комплекс королівських землеволодінь та вирізнялася специфічними адміністративною, соціально-правовою системами (з поєднанням норм кодифікованого й реліктів звичаєвого права), господарськими, культурними відносинами². Різні аспекти родинних взаємин у тамтешніх сільських громадах знайшли відображення в актовій документації, зосередженій в чималому комплексі актових книг, що становлять архів Самбірської економії³: акумульовані тут матеріали надаються до опрацювання крізь призму історії повсякденного життя та мікроісторії. Дослідження Самбірської замкової книги за 1614–1632 рр.⁴ демонструє важливу роль сім'ї в повсякденні місцевих мешканців⁵. Створенню нових подружніх зв'язків зазвичай передувало укладення двосторонніх домовленостей стосовно майнових питань, і саме посаг та/чи віно творили ключовий елемент майбутнього матеріального забезпечення молодого подружжя⁶. Унесення до актової книги вписів про передачу/одержання посагу й записування віна здійснювалося задля забезпечення вчасного отримання майна, остаточного фінансового розрахунку між сторонами та уникнення можливих претензій у майбутньому. Крім цього, завдяки таким офіційним записам жінки могли розраховувати на матеріальне забезпечення свого майбутнього після смерті чоловіка, адже мали право пожиттєво користуватися записаною часткою⁷.

Перед тим, як перейти до розгляду шлюбних практик, пов'язаних із приданим, необхідно згадати про *тлумачення ключових термінів* та наявних у вписах до Самбірської замкової книги термінологічних розбіжностей. Термін «посаг» традиційно використовувався для означення частини спадкового майна, що переходила у власність доньки від батька після його смерті або

² Гошко Ю. Звичаєве право населення українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. – Л., 1999; Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII ст.: історичні нариси. – Л., 2004; Смуток І.І. Королівські столові маетки в Галичині наприкінці XVI–XVIII ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Л., 2001; Świek Z. Z dziejów wsi koronnej XVII wieku. – Warszawa, 1966; Kuczera A. Samborszczyzna: Ilustrowana monografia miasta Sambora i ekonomji samborskiej. – T.I. – Sambor, 1935.

³ Інкін В. Архів Самбірської економії // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т.СХХХІ: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Л., 1996. – С.109–146.

⁴ Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.Максименка (далі – НБ ЛНУ, ВР). – Спр.518.ІІІ.

⁵ Harasymczuk M. Nieprawidłowość w życiu małżeńskim mieszkańców ekonomii samborskiej w pierwszej połowie XVII wieku (na podstawie wpisów do księgi zamkowej z lat 1614–1632) // Krakowskie Pismo Kresowe. – Rocznik 6: Rodzina na pograniczu kulturowym. – Kraków, 2014. – S.13–26.

⁶ Книга містить 1994 вписи (підрахунок починаємо зі впису під заголовком «Sambor», розташованого на звороті арк. 13, оскільки попередні сторінки суттєво ушкоджені), 72 з яких безпосередньо стосуються записів посагу та віна. Докл. про зміст книги див.: Harasymczuk M. Księga zamkowa ekonomii samborskiej (1614–1632): Typologia wpisów // Materiały z Międzynarodowej Studencko-Doktoranckiej Konferencji Naukowej «I Lubelska Jesień Historyczna». – Lublin, 2012. – S.362–366.

⁷ Левицкий О. Черты семейного быта в Юго-Западной Руси в XVI–XVII вв. // Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов. – Ч.VIII. – Т.ІІІ: Акты о брачном праве и семейном быте в Юго-Западной Руси в XVI–XVII вв. – К., 1909. – С.57.

при її одруженні⁸. Еквівалентний взаємний дарунок чоловіка у відповідь на одержане придане дружини записувався на частині його маєтностей та називався «віно»⁹. Проте подеколи цей термін використовувався і для окреслення самого приданого нареченої¹⁰. Так, О.Левицький уважав його давньоруською назвою приданого, яка в XVI ст. продовжувала побутувати паралельно з означенням «посаг»¹¹. Серед розглянутих вписів у самбірській книзі в десяти випадках чоловіки записували жінкам додаткову, рівнозначну віно, грошову суму, яку позначали назвою «привінок» («przywianek»; див. табл.)¹². На думку О.Левицького, це був добровільний дарунок, і надавався він дівчатам, котрі попередньо не мали жодних подружніх зв'язків¹³. Цікаво, що записи привінку найчастіше присутні у вписах, де придане нареченої окреслено як «віно», а у трьох випадках привінок записували чоловіки, котрі одружувалися вдруге. Самі ж вписи в актовій книзі зустрічаються під заголовками «Внесення» («Wniesienie») ¹⁴, «Зізнання внесення» («Zeznanie wniesienia») ¹⁵, «Віно» («Wiano») ¹⁶. Термін «внесення» використовувався для означення принесеного до будинку чоловіка/жінки майна.

Обов'язок надання дівчині посагу покладався на родичів, котрі на момент одруження володіли майном її сім'ї й у тому числі її спадковою часткою¹⁷. Найчастіше йшлося про батька нареченої (див. док. №1): отримавши від нього свою частину, донька не могла претендувати на решту батьківського майна, призначену для інших дітей¹⁸. При цьому кожна донька повинна була одержати рівноцінний з іншими дітьми посаг. Саме тому, наприклад, 10 лютого 1622 р. «обачний» Тимко Себестикович зі села Лукавиця записав перед самбірським урядом доньці Анастасії, одруженій із Місьом, третю частину свого ґрунту. Сталося це вже після укладення шлюбу, оскільки раніше через убогість батька дівчина не отримала посагу, натомість обидві старших сестри вже були матеріально забезпеченими¹⁹.

Практикувалося завчасне (задовго до шлюбу) визначення для доньки тієї частки батьківського майна, що мала стати її приданим. 28 листопада 1626 р. «учтивий» Стець Мшанецький за присутності ліпецького крайника пана Григорія, його брата Ференса, пана Шушицького та пана Яна Ґрабовського, бажаючи уникнути конфліктів між власними дітьми, вирішив записати доньці Ганусі 400 польських злотих посагу. На цю суму він передав для використання

⁸ Winiarz A. Polskie prawo majątkowe-mażeńskie w wiekach średnich. – Kraków, 1898. – S.209. Докл. про майнові права подружжя див. *Holewiński W.* O stosunkach majątkowych między małżonkami, w razie niezawarcia umowy przedślubnej: Podług kodeksu cywilnego polskiego. – Petersburg, 1861. – 140 s.

⁹ Winiarz A. Polskie prawo majątkowe-mażeńskie... – S.258.

¹⁰ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.22, 33, 40, 51, 53 зв., 112, 284 зв., 308–308 зв., 327.

¹¹ *Левицький О.* Черты семейного быта... – С.53.

¹² НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.53 зв., 59, 112, 284 зв., 308–308 зв., 327, 333 зв., 338, 358 зв.

¹³ *Левицький О.* Черты семейного быта... – С.56.

¹⁴ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.341.

¹⁵ Там само. – Арк.284 зв.

¹⁶ Там само. – Арк.313 зв.

¹⁷ Докл. про осіб, котрі передавали посаг, і термін його передачі див.: *Zucca Micheletto B.* Reconsidering the southern Europe model... – P.358–360.

¹⁸ *Dąbkowski P.* Prawo prywatne polskie. – T.I. – Lwów, 1910. – S.388–389.

¹⁹ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.322 зв. – 323.

півмлина, названого «в Горішнім кінці», та дві розташованих навпроти земельних ділянки. Якщо б його син Ференс хотів усунути свою сестру від користування цим майном чи видати її заміж, то мав би сплатити згадану суму й отримати поквитування, а порушення вказаної умови передбачало для нього «вину» розміром у 400 злотих²⁰. Очевидно, виділення посагу дівчини ще до моменту її одруження обумовлювалося бажанням батька здійснити справедливий поділ спадкових часток між своїми дітьми.

Усіляко дбаючи про забезпечення власних інтересів, сторони шлюбу намагалися чітко визначати *терміни та порядок передачі приданого*, що й зробив Петро Лопатстат (Морорович) 17 вересня 1625 р. За присутності самбірського підстарости Петра Прушковського, Степана Селецького та Васька Сеймового він отримав право ув'язнити свого тестя Кліма Селецького у самбірській тюрмі у випадку, якщо той порушить умови передачі посагу. Останній зобов'язувався дати двох волів на свято Св. Павла, корову через три тижні, земельну ділянку у 30 злотих і ще двох волів на чотири дні для сіяння перед зимою. Окрім цього, порушення обіцянки передбачало для Кліма ще й 10 гривень «вини»²¹.

У разі смерті батька турбота про неодружену сестру переходила до її братів²², котрі й споряджали посаг²³ (див. док. №2). Свідченням того, що доньки отримували рівноцінну з синами частку батьківського майна, служить ситуація, відображена у вписі за 27 січня 1620 р. Цього дня перед самбірським урядом «шляхетний» Васько Дзурдзьович Селецький і його брат Мацько спільно з матір'ю Анною від свого імені та від своїх братів Сенька й Івана зізналися про передачу посагу сестрі Марусі. Видавши дівчину заміж за сина Курильчового, брати надали їй належну «природним правом» п'яту частину батьківського «шляхетського» ґрунту²⁴.

Посаг дівчат відзначався *варіативністю складових*, а його розмір залежав від майнової ситуації та станової належності (остання у вписах актової книги ідентифікується за означеннями «robotny»/«pracowity»/«працьовитий», «ucsiwy»/«учтивий», «opatrzny»/«обачний», «slachetny»/«шляхетний», «urodzony»/«уроджений», «nabozny»/«набожний»). До приданого могла входити лише певна грошова сума, як у випадках Пазі Яцьковят із села Стрільбичі (28 злотих)²⁵, Ганусі Лінинської з Черхави (100 злотих)²⁶, доньки Міся Андріковича Фридкова Пазі з села Лукавиця (150 злотих)²⁷ та ін. Проте найчастіше посаг дівчат, окрім коштів, включав худобу, коней²⁸, курей, зерно тощо. Так, при одруженні 22 серпня 1618 р. донька гвоздецького крайника Стеця Анастасія «внесла» у дім свого чоловіка «обачного» поповича Івана із села Головецьке придане, що складалося з 60 злотих, чотирьох волів, чотирьох

²⁰ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.449 зв.

²¹ Там само. – Арк.401.

²² Там само. – Арк.212–212 зв., 343 зв.

²³ *Winiarz A. Polskie prawo dziedziczenia kobiet w wiekach średnich.* – Lwów, 1897. – S.48.

²⁴ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.258 зв. – 259.

²⁵ Там само. – Арк.313 зв.

²⁶ Там само. – Арк.333 зв.

²⁷ Там само. – Арк.408.

²⁸ Там само. – Арк.383, 458 зв. – 459.

корів, одного коня та однієї «клячі»²⁹. 2 січня 1621 р. мешканець села Ломна «працьовитий» Павло Калабайдич записав зятеві «працьовитому» Васькові Угринові як посаг своєї доньки (її ім'я не вказувалося) чверть земельної ділянки (із забудовами, лазами, луками та всіма пожитками), розташованої між ділянками Гриця Калабайдича й Сенька Михалковича³⁰. Як бачимо, за посаг наречена могла одержувати й нерухомість.

Подеколи поряд із посагом дівчата отримували *виправу*, тобто речі особистого вжитку (постіль, коштовності, посуд тощо), які оцінювалися для запису чоловіком відповідного віна³¹. Так, 14 травня 1627 р. виправу «шляхетної» пані Марухни Кульчицької було оцінено у 150 злотих. Перед самбірським урядом її чоловік – черхавський вїйт «шляхетний» Васько – задекларував запис коштів на половині свого вїйтівства³².

З'явившись 21 червня 1623 р. до самбірського уряду, попович із села Грозьова «обачний» Степан засвідчив отримання приданого дружини Олухни, доньки Федина Топольницького із села Смольна, до складу якого входило 60 злотих, три корови, два вола, один кінь, три вівці та «пристойне жіноче вбрання» («ochedostwo bialogłowskie przystoynne»). Усе це чоловік записав на півланку³³ власної земельної ділянки, аби у випадку його смерті майно було передане жінці, а в разі бездітної смерті самої Олухни – її найближчим родичам³⁴. Отримавши посаг дружини, чоловік не передавав віно безпосередньо їй, а записував усю суму (грошовий еквівалент посагу й віно) на половині всього свого тодішнього та в майбутньому набутого майна³⁵. Так із правового погляду виглядав *типовий порядок записування одержаного приданого* і його забезпечення чоловіком, проте на практиці траплялися різного роду відхилення, про які йтиметься нижче.

На момент одруження сини часто не мали окремо виділеної спадкової майнової частки, тому їм доводилося записувати посаг дружини на частині батьківських маєтностей, попередньо отримавши на це дозвіл самого батька. Така ситуація у 1617 р. склалася при одруженні «шляхетного» Васька Коблянського Рашковича, вїйта Старого Кобла, із донькою гвоздецького крайника Степана – «учтивою» Марухною. Батько нареченого «шляхетний»

²⁹ Там само. – Арк.181 зв. – 182.

³⁰ Там само. – Арк.298 зв. – 299.

³¹ *Winiarz A.* Polskie prawo majątkowe-małżeńskie... – S.257.

³² НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.457.

³³ Оцінюючи розміри земельних ділянок, необхідно враховувати засади тогочасного землеустрою, обліку та вимірювання ґрунтів. 1 лан дорівнював 20–25 га (див.: *Гроссман Ю.М.* Кмети, загородники и коморники западноукраинской деревни во второй половине XVI – первой половине XVII в. // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы 1963 г. – Вильнюс, 1964. – С.167), а земельні наділи вимірювалися в одиницях, що складали менші частини лану: півланок, чверть, прут. Останні співвідносилися як 1 лан = 2 півланки = 4 чверті = 12 прутів (див.: *Lustracja województw ruskiego, podolskiego i bełskiego 1564–1565.* – Cz.2. – Warszawa, 2001. – S.XVII). Як одиниці виміру також використовувалися «загони», тобто ділянки, що мали ширину 1/2 прута (див.: *Stamm E.* Staropolskie miary. – Cz.1: Miary długości i powierzchni. – Warszawa, 1938. – S.72), та «ютрини», які дорівнювали 1/16 лану (див.: *Инкин В.Ф.* Дворище и лан в королевских имениях Галичины в XV–XVIII вв. // Материалы по истории сельского хозяйства и крестьянства СССР. – Москва, 1974. – С.36).

³⁴ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.346.

³⁵ *Dąbkowski P.* Prawo prywatne polskie. – Т.І. – S.407.

Федько перед самбірським урядом 23 березня дозволив синові записати дружині 100 злотих віна й таку ж суму привінку на своєму вїтївствї, зберігаючи при цьому пожиттєво власні майнові права на нерухомість. Для забезпечення правомочності акту до актової книги було внесено й батьківський дозвіл, і власне запис віна з привінком. Васько записав дружині сумарно 200 злотих на всьому тогочасному та в майбутньому набутому як рухомому, так і нерухомому майні³⁶. Очевидно, що у цьому випадку син, котрий виступав як вїт, на момент одруження вже сповна користувався батьківським майном – вїтївством, але формальні права «до живота» належали власне Федьковї.

Забезпечення посагу не обов'язково відбувалося в момент одруження й могло відкладатися навіть на значний час. «Набожний» Яцько, священник із Днестрика-Дубового, 13 грудня 1621 р. записав «внесення» дружини Феці на попівському ґрунті лише після двадцяти років спільного життя. Незрозуміло, чому чоловік не записав внесених 100 гривень одразу ж після укладення шлюбу; відомо лише, що впродовж співжиття подружжя не мало дітей. Вочевидь будучи вже в похилому віці, Яцько на випадок власної смерті вирішив забезпечити майнове становище жінки від імовірних посягань своїх братів та інших родичів³⁷.

Посаг невістки подеколи приймав сам свекор і забезпечував його разом із віном на своїй нерухомості. Так, 19 травня 1620 р. перед зборовим судом Боберської крайни місцевий крайник «обачний» Симко зізнався, що отримав від молодшого сина Івана посаг його дружини в розмірі 240 злотих. Тож крайник записав цю суму на власному рухомому та нерухомому майні, зокрема розташованому в Лопушанці вїтївствї. Перед поділом останнього на рівні частини між дітьми Симка (вже після його смерті) Іван мав отримати від братів зазначену суму під «виною» 100 гривень³⁸.

Обсяг, склад та обставини передачі приданого сторони молодих могли визначати у спеціальній *передшлюбній угоді*. 17 березня 1626 р. до актової книги було вписано інтерцизу, укладену «шляхетним» паном Іваном Комарницьким та «набожним» риковським священником Іваном, які, одружуючи дітей «за Божою волею» та обопільною згодою, вирішили обумовити всі майнові аспекти шлюбу. Тому 17 лютого того ж року в будинку пана Івана Риковського – за присутності панів Петра Височанського, Онофра Митяньського, Петра Росохацького, Лукаша Завадського та інших гідних людей – сторони уклали шлюбний договір. Згідно з ним, священник пообіцяв за свою доньку, «уроджену» панну Анастасію, дати посаг у розмірі 200 злотих, шести волів, шести корів, двох коней (один дволітній жеребець) та двох кляч (одна дволітня) на найближче свято Св. Івана. Натомість наречений Александр Комарницький зобов'язувався вчинити оправу дружині на всіх маєтностях, що мали перейти до його власності, та обіцяв затвердити інтерцизу, подавши її до книг Самбірського двору. Покарання за порушення встановленої домовленості складало 10 гривень³⁹. Вписування текстів шлюбних

³⁶ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.112.

³⁷ Там само. – Арк.314.

³⁸ Там само. – Арк.281 зв.

³⁹ Там само. – Арк.438 зв. – 439.

угод до актової книги зумовлювалося бажанням сторін надати їм характеру вічистості (довічної дії), а за необхідності апелювати до них в імовірних судових суперечках.

Традиційно саме дружина приносила посаг у дім чоловіка, проте траплялися ситуації, коли сторони мінялися ролями: володіючи спадковою нерухомістю, *жінка приймала до себе чоловіка* й записувала його «внесення» на своїй частині маєтностей⁴⁰ (див. док. №3). 23 березня 1621 р. до самбірського уряду звернулася «працьовита» Гануся Пучейовят із села Сельче, явно й добровільно зізнавшись, що чоловік Мацько Мельников при одруженні вніс до її дому 30 злотих і різний господарський реманент, оцінений у 5 злотих. Жінка записала чоловікові загальну суму 35 злотих на шостій частині від чверті своєї земельної ділянки та всьому рухомому майні. Дбаючи про долю Мацька, вона передбачила обов'язковість виплати згаданої суми на випадок, коли б в її родичів виникло бажання усунути його з цього ґрунту⁴¹.

Попри принагідну самостійність жінок щодо забезпечення чоловікового «внесення» частіше подібні записи здійснювали їхні батьки⁴², дідусі⁴³, брати⁴⁴ чи опікуни⁴⁵, тобто особи, котрі безпосередньо володіли майновими правами. Приймаючи зятя у свій будинок, обидві сторони намагалися передбачити всі можливі аспекти матеріальних взаємин. Так, 6 квітня 1626 р. до актової книги було дослівно вписано документ, принесений Сеньком Бориновичем і підписаний Базилієм Ломницьким. Його зміст стосувався події, що відбулася в домі лопушанського крайника пана Івана 21 лютого 1621 р. за присутності пана Кузьми Олянського, Гриця Яворницького та всієї ломницької громади з князями. Тоді «обачний» Федір Яцькович перед крайницьким урядом зізнався, що прийняв у дім до своєї внучки Сенька Бориновича й навічно надав йому півлану земельної ділянки, чотирьох волів, трьох корів, двох ялівок, двох кляч і все господарство з рухомим майном. За це зять зобов'язувався зі всіляким прислужуванням утримувати тестя аж до його смерті. «Не відділяючись хлібом», Федір залишив собі дві ютрини поля «до живота», які міг засівати за власним уподобанням, а пізніше земля також мала відійти Сенькові. З усього надання останній зобов'язувався «відпосажити» свою своячку Олухну, давши їй чотирьох волів, трьох корів та одну клячу. Крім цього, Федір визнав «внесення» зятя розміром у 60 злотих, що мали бути повернуті в разі смерті самого Сенька, його дружини чи у випадку бездітного шлюбу. Якщо б Федір через якісь непорозуміння намагався відібрати у зятя записану землю, то мав віддати чотирьох волів, чотирьох корів, кляч і згаданий внесок⁴⁶. Не виключено, що приводом для вписання документа до актової книги стала смерть самого Федора, що спонукало Сенька Бориновича підтвердити

⁴⁰ Winiarz A. Polskie prawo majątkowe-małżeńskie... – S.262.

⁴¹ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ШІ. – Арк.309 зв.

⁴² Там само. – Арк.22, 153–153 зв.

⁴³ Там само. – Арк.87.

⁴⁴ Там само. – Арк.465–465 зв.

⁴⁵ Там само. – Арк.85–85 зв.

⁴⁶ Там само. – Арк.442 зв. – 443.

особисті права на записану тестем маєтність і таким чином уникнути претензій інших родичів.

Згідно з двосторонньою домовленістю, засвідченою 19 травня 1620 р. перед зборовим судом Боберської крайни, «працьовитий» Гасько Яхович зі села Міхнович, передаючи зятеві, Луцеві Городиському, 16 прутів ґрунту (із забудовами, лазами, луками, городами та всіма належними пожитками) і прагнучи забезпечити власну старість, передбачив певні умови на свою користь. Отримавши за «внесення» (складалося зі 100 злотих, двох волів та трьох колод вівса) земельну ділянку, Луць зобов'язувався шанувати тестя аж до його смерті як власного батька: «Поки той Гасько буде могли господарювати й управляти, повинен його у всьому слухати той зять його, ні у чому йому не противлячись»⁴⁷. Крім цього, зять пообіцяв до повноліття утримувати Гаськового внука, на якого переходили дідові заборгованості, та у відповідний момент передати йому частку земельної ділянки⁴⁸.

Видаючи заміж доньку, ломницький священник «набожний» Матей отримав від свого зятя Петра Свильовича (сина Яцька) 115 злотих, а взамін передав четверту частину попівства й обшару, названого «під горою Розлучем». У зізнанні перед самбірським урядом 10 березня 1616 р. Матей вирішив обумовити сплату податків із нерухомості. Обіцяючи зятеві ще 115 злотих (правдоподібно, ішлося про привінок), сумарно 230 злотих тесть записав на вказаній земельній ділянці та звільнив Петра від будь-яких повинностей із неї, окрім обов'язку сплачувати чинш і «королівські побори»⁴⁹.

Священник із села Смольна «набожний» Василь, видавши в 1616 р. доньку Таньку заміж за Василя (сина Остапа з Ластівок), 11 березня передав зятеві частину попівства – 6 прутів землі з помірками та лазами. За собою тесть залишив право пожиттєвого користування двома прутами земельної ділянки, які потім також мали відійти зятеві. Останній разом із дружиною 28 листопада навечно поквитував священника зі всього рухомого майна⁵⁰. Тут, як і в інших описаних випадках, убачаємо прагнення мешканців економії, які здійснювали майнові операції у зв'язку із заміжжям доньок, подбати і про добробут своїх нащадків, і про забезпечення власної гідної старості, поваги та пошани до себе⁵¹, а поряд із цим – передбачити різноманітні нюанси стосовно сплати податків і передачі обіцяного майна задля уникнення будь-яких можливих претензій чи суперечок.

Співіснування в Речі Посполитій норм світського й канонічного права, котрі по-різному визначали вік для можливості вступу у шлюб, давало батькам широке поле для маневру під час одруження малолітніх дітей⁵². Шлюбуючи неповнолітніх, саме батьки брали на себе обов'язок розпоряджатися наданим

⁴⁷ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.III. – Арк.280 («Poki ten Hasko bedzie mogl gospodarowacz y rządzcic, powinien go we wszystkim sluchac ten zięc iego, niwczym mu sie nie sprzeciwiac»).
⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само. – Арк.66.

⁵⁰ Там само. – Арк.87 зв. – 88.

⁵¹ Там само. – Арк.467 зв. – 468.

⁵² Ворончук І. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. – К., 2012. – С.71.

приданим «до повноліття» («ad annos discretionis») ⁵³ та записували його на власній нерухомості ⁵⁴. Наприклад, мешканець села Рип'яна Марко Бадигович видав доньку (її ім'я не вказано) заміж за сина головецького священника поповича Міся, та отримав від зятя 40 злотих «внесення». Пообіцявши таку ж суму, тесть у липні 1621 р. записав 80 злотих на половині свого півланку. Оскільки подружжя («stadlo») було в «молодих літах», Бадигович обіцяв розпоряджатися ґрунтом і зберегти його у цілісності аж до подорослішання («wzrostu») ⁵⁵.

Особливого значення офіційне декларування розміру віна набуло для поповича Стеця із села Мокжани, коли він у 1622 р. вирішив *одружитися вдруге*. Перед самбірським урядом 1 червня того року чоловік чітко окреслив склад приданого, унесеного у його дім другою дружиною Анастасією, донькою ольшанського мельника Абраама. Віно жінки складало два вола, три дійних корови з телятами, п'ять півмірків ячменю з татаркою та одна колода вівса ⁵⁶. Зі свого боку Стець записав Анастасії 100 злотих привінку, які зобов'язувався сплатити на випадок повернення першої дружини з татарського полону. Крім цього, за наявності спільних дітей, обіцяв залишити їх як спадкоємців на своєму ґрунті та забезпечити належне виховання ⁵⁷. Аналогічна ситуація в 1623 р. склалася в поповича Антона з Черхави (його перша дружина також потрапила до «рук поганських») та його другої дружини Марухни, доньки Васька Мельника ⁵⁸.

Намагаючись *убезпечити майнові права другої дружини*, чоловіки до процесу запису віна залучали дітей від першого шлюбу. Саме так 21 жовтня 1626 р. вчинив «обачний» Кунаш Грозьовський, подавши з сином Андрієм до самбірських актових книг лист, укладений перед урядом у Грозьовій. У документі Кунаш задекларував одержання від своєї другої дружини Марухни «внесення», тобто 200 злотих, чотири вола, стільки ж корів, двоє коней, чотирнадцять овець і вісім колод вівса. На випадок передчасної смерті чоловіка й за відсутності в подружжя спільних дітей усе перелічене майно жінка не повинна була втратити, а до неї не мало виникати жодних претензій із боку пасинка чи інших родичів Кунаша. Для більшої достовірності зізнання останнього було здійснене за присутності присяжних Данька Гвоздовича, Максима Редаловича та Івана Бучковича ⁵⁹.

Остерігаючись матеріальних втрат і виникнення конфліктів, сторони в передшлюбних домовленостях визначали *можливості повернення майна*, переданого свого часу як посаг, віно чи «внесення» ⁶⁰. Так, 5 грудня 1615 р.

⁵³ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.141.

⁵⁴ Там само. – Арк.37, 168 зв.

⁵⁵ Там само. – Арк.312 зв.

⁵⁶ Докл. про міри збіжжя див.: *Sochaniewicz K. Terminologia czerwonoruskich miar nasypnych (zbożowych) w XV i XVI wieku // Zapiski Numizmatyczne. – Rok I. – Num.2. – Lwów, 1925. – S.39–42; Num.3. – S.67–71.*

⁵⁷ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.327–327 зв.

⁵⁸ Там само. – Арк.338.

⁵⁹ Там само. – Арк.448–448 зв.

⁶⁰ Для порівняння про повернення приданого див.: *Chojnacki S. Getting Back the Dowry: Venice, c. 1360–1530 // Time, Space, and Women's Lives in Early Modern Europe / Ed. by A.Jacobson Schutte, Th.Kuehn, S.Seidel Menchi. – Kirksville, 2001. – P.77–96.*

детальну схему матеріального розпорядження уклала подружня пара – риківський крайник «шляхетний» Іван Комарницький та Анна, донька покійного Левка Майковського. Чоловік офіційно засвідчив отримання 200 злотих віна за свою жінку й, давши таку ж суму привінку, записав гроші на всьому своєму рухомому та нерухомому майні. Якщо б першим помер Іван, його сини не мали права вигнати Анну з записаних маєтностей, не сплативши зазначеної суми (йшлося про 400 злотих) та не виділивши частки з рухомого майна. У випадку смерті дружини всі згадані кошти й речі переходили до чоловіка або його нащадків, а жоден із родичів Анни не міг на них претендувати⁶¹. З липня 1627 р. підданий із села Ломна Сенько Михалкович, одружуючи свого сина Сенька з донькою ломницького священника пошівною Анною, надав 160 злотих як «внесення» до дому невістки. Відстоюючи власні інтереси, Михалковичі визначили чітку умову, котру прийняла протилежна сторона: у випадку розлучення подружжя без нащадків Сенькові відходила внесена сума⁶².

Далеко не всі подружні пари задалегідь обумовлювали принципи поділу майна на випадок різноманітних життєвих обставин. Тому сторони шлюбу нерідко зверталися до судових органів влади задля вирішення майнових питань відповідно до тогочасних правових норм. Частина *справ, пов'язаних із поділом майна*, ставала причиною довготривалих процесів, натомість деякі вирішувалися через укладення двосторонніх приватних угод⁶³. Наприклад, безконфліктно відбувся майновий поділ після смерті вічовського князя між його вдовою та братом Остаšem Холавичем. Останній 14 березня 1623 р. погодився надати своїй братовій Марухні загороду й обшар із коморою та «всілякими пожитками» з огляду на внесений нею посаг 115 злотих. Добровільно приставши на умови, жінка пообіцяла разом із дітьми ніколи більше не турбувати Осташа у цій справі під «виною» 30 гривень⁶⁴.

У полюбовному вирішенні долі приданого чи «внесення» після смерті одного з подружжя часто брали участь родичі, адже, згідно з річпосполитським правом, коли *чоловік або жінка помирали бездітними*, їхнє майно переходило до найближчих кровних⁶⁵. Так, 24 січня 1619 р. до актовій книги було внесено запис угоди між «працьовитим» Іваном Малюком та його зятем Федашем Ломницьким (і братом останнього Іваном), озаглавлений як «зінання боргу» («recognitio debiti»). Одружившись із Федашем у 1617 р., донька Івана – Анна померла, не маючи дітей. Тому її чоловік разом зі своїм братом пообіцяли повернути тестеві 75 злотих на свято Св. Михайла в 1619 р. – без жодних позовів і під заставою такої ж суми. Очевидно, вона не була еквівалентною приданому доньки, проте Іван зважив на непросте матеріальне становище зятя та пристав на його пропозицію⁶⁶. Обидві сторони доволі мирно й

⁶¹ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.59.

⁶² Там само. – Арк.459 зв. – 460.

⁶³ *Dąbkowski P.* Prawo prywatne polskie. – Т.І. – S.425.

⁶⁴ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.338 зв.

⁶⁵ *Гошко Ю.* Звичаєве право... – С.308.

⁶⁶ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.208.

із розумінням підійшли до розв'язання ситуації, дотримуючись умови повернення чоловіком тестеві отриманого при одруженні посагу, що відповідало тодішнім звичаям⁶⁷.

Найчастіше *конфлікти на майновому підґрунті* виникали тоді, коли заміж знову виходили вдови⁶⁸. У таких випадках могли сперечатися як подружні пари між собою, так і самі жінки та їхні нові чоловіки з родичами попередніх. У подружжі, як правило, непорозуміння виникали на підставі розбіжностей стосовно розміру «внесення» вдови в дім нового чоловіка⁶⁹. Натомість у конфліктах із ріднею покійного чоловіка вдови у судовому порядку наполегливо відстоювали права на частку з майна небіжчика. Яскравим прикладом слугує суперечка між князями Турочки Ступосянської й Марухною, дружиною їхнього покійного брата Павла (на той час уже вдру-ге заміжною). Після численних контроверсій 7 грудня 1620 р. зборовий суд Розлуцької крайни ухвалив декрет для залагодження справи. Будучи найближчими родичами померлого, князі прагнули осісти на братовому ґрунті, який їхня невістка обробляла спільно з небіжчиком і давала кошти на за-будову, тож мусили надати їй, відповідно до проведеної таксації, 32 злотих (попередньо Марухна вже отримала рухоме майно). Брати Павла добровільно прийняли умови судового декрету, однак невдоволена вироком жінка за підтримки другого чоловіка вирішила апелювати до «його милості» пана коронного підскарбія⁷⁰.

Оскільки при черговому заміжжі вдови її діти від попереднього шлюбу не мали жодних прав на майно другого чоловіка⁷¹, «працьовита» Гася Гайдучка вирішила офіційно подбати про матеріальне забезпечення доньки від першого шлюбу (не названої на ім'я). Для цього вона 27 січня 1620 р. перед самбірським урядом записала своєму другому чоловікові Тимкові третину півланку із забудовами. Взамін за користування землею чоловік зобов'язувався у відповідний час видати Гасину доньку заміж, надавши їй пару волів та двох корів, очевидно як посаг. Якщо б на момент укладення шлюбу Тимко не мав змоги передати худобу, у користування доньки переходила половина записаної земельної ділянки аж до отримання обіцяного майна та здійснення поквитування⁷². Натомість в офіційному зізнанні перед зборовим судом Розлуцької крайни 8 січня 1621 р. «працьовита» Гануся Васиха з села Мшанець дбала про забезпечення матеріальних прав свого другого чоловіка Міська. Не маючи спільних дітей, у відповідь на його «внесення» жінка записала 30 злотих, корову та половину із засіяного хліба. Зять Ганусі, одружений з її донькою від першого шлюбу, маючи власну виділену маєтність, зобов'язувався після

⁶⁷ Haur J.K. Skład abo Skarbiec Znakomitych Sekretow Oekonomiay Ziemanskiej. – Kraków, 1693. – S.242.

⁶⁸ Для порівняння про становище вдів див.: Capp B. When Gossips Meet: Women, Family, and Neighborhood in Early Modern England. – Oxford, 2003. – P.36–38.

⁶⁹ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.496 зв. – 497.

⁷⁰ Там само. – Арк.292 зв. Уряд коронного великого підскарбія в 1616–1624 рр. посідав М.Данилович (див.: Urzędniczy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku: Spisy / Oprac. K.Chłapowski, S.Ciara i in. – Kórnik, 1992. – S.125).

⁷¹ Dąbkowski P. Prawo prywatne polskie. – Т.І. – S.429.

⁷² НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.ІІІ. – Арк.258 зв.

смерті тещі передати Міськові визначене майно «без жодної кривди» під «виною» 30 гривень⁷³.

Для вирішення контроверсій між Нестером і Місем Ліпецьким з одного та Кунашем Грозьовським з іншого боку самбірський підстароста наказав залучити в ролі арбітрів князів. Тому 5 липня 1624 р. в Лопушанці грозьовський князь Місьо Ліпецький, іменем грозьовського князя Яцько Роговський, Стецько Мшанецький, Гаврило Грозьовський, Базилій Ломницький та Міхал Площанський уклали й підписали угоду як вихід із конфліктної ситуації. Ішлося про те, що донька Нестера та син Кунаша, будучи одруженими, разом із дітьми померли під час пошесті. Пан Грозьовський хотів забрати ґрунт покійного, а пан Ліпецький натомість вимагав повернення «внесення» доньки. За отриману нерухомість залучені арбітри зобов'язали Кунаша Грозьовського дати сватові 30 злотих, двох волів після завершення ярних робіт та корову з телям на ярмарок у Старому Самборі в наступному році. Підтверджуючи умови угоди, 27 лютого 1625 р. зборовий суд Ліпецької крайни наказав панові крайнику забрати у Грозьовського визначене майно, оскільки той не хотів віддавати його добровільно й передчасно покинув зібрання⁷⁴. Як бачимо, батьки подружжя мали вагомий вплив не лише при спорядженні та забезпеченні приданого, але й при визначенні його подальшої долі.

Вступ у подружні зв'язки, окрім взаємних почуттів, вимагав обумовлення матеріального підґрунтя для подальшого спільного життя молодої пари. Із метою забезпечення особистих інтересів та уникнення конфліктних ситуацій сторони для фіксації умов передачі/отримання приданого зверталися до місцевої адміністративно-судової влади, зокрема мешканці Самбірської економії – до замкового уряду та зборових судів. Офіційна декларація про передачу/отримання приданого слугувала засобом забезпечення особистих інтересів і способом уникнення можливих взаємних претензій. Тому зацікавлені сторони намагалися якомога чіткіше окреслювати склад, терміни та спосіб передачі майна, котре ставало суттєвою часткою добробуту новоствореної сім'ї. При цьому подеколи в передшлюбних домовленостях передбачався ряд умов стосовно причин (бездітність, вороття попереднього подружжя) та механізмів можливого повернення приданого чи «внесення», сплати податків, виконання повинностей із наданих маєтностей, убезпечення пошани або пожиттєвого утримання батьків когось із подружжя тощо. Розміри, склад посагу й відповідний запис віна відзначалися варіативністю та прямо залежали від соціального й матеріального становища учасників домовленостей. Виняткового значення записи набували при повторному одруженні, коли виникала необхідність гарантувати права нового шлюбного партнера чи дітей від попереднього подружнього зв'язку. Помітну роль у трансакціях

⁷³ НБ ЛНУ, ВР. – Спр.518.Ш. – Арк.302 зв.

⁷⁴ Там само. – Арк.383 зв. – 384.

із приданим відігравали не тільки самі наречені, але й особи, котрі володіли безпосередніми майновими правами – батьки, діди, брати, опікуни. Зокрема батьки та брати членів подружжя брали активну участь не лише у процесі споряджання чи отримання приданого, а й при поверненні або відстоюванні прав на нього.

Типовий порядок фіксації приданого виглядав так: після отримання посагу дружини чоловік записував їй еквівалентну суму на половині власних маєтностей. Однак шлюбна практика мешканців Самбірської економії свідчить про різноманітні ситуативні модифікації, серед яких умовно можна виділити декілька ключових: 1) запис чоловіком посагу на батьківському майні через відсутність власної виділеної спадкової частки; 2) ініціатива свекра у записі приданого невістки; 3) зміна ролей, коли жінка, приймаючи до себе чоловіка, записувала його «внесення» на своїй спадковій маєтності. Вписи в актовій книзі, характеризуючись варіативністю складових посагу, опосередковано слугують джерелом для вивчення матеріального становища вихідців із різних соціальних прошарків та дослідження окремих аспектів родинних відносин. Загалом зміст записів стосовно майнових аспектів творення подружніх зв'язків репрезентує взаємини всередині сім'ї як важливий елемент повсякденного життя мешканців Самбірської економії.

Додатки**

№1

1615 р., 26 січня. Самбірський двірський уряд. Запис про надання священиком Василем із села Смольна синові Івану та його дружині Анні чверті попівської земельної ділянки після отримання від Кузьми Дзуми із села Бистриці, батька Анни, грошей і худоби як віна

Býstrýcza cu[m] Smolna

Stożacz oblycznie przed vrzendem ninieyszym dworskiem samborskiem, nabozny Wasily pop smolnyanski yawnie y dobrowolnie zeznal, iz od Kuzmÿ Dzumÿ z Býstrýcze odliczol ÿ odebral gothowych pieniedzy zlothÿch piędziesÿath, wolow dwa, býkow dwa, korow trzÿ s pozytkiem, jałowycza ÿedna, konÿa dwulÿathka, owiecz pięcz, jarka iedna, a tho wzglendem wyana po Annie czorcze the[g]° Kuzmÿ, koja wzyał pop za Iwana sÿna swe[g]° za małzonkę, zaczÿm pop puszcza synowÿ swem[u] Iwanowÿ ÿ zenie iego roliey sweÿ popowskÿ czwierzcz ze wszÿstkiemÿ pozÿthkamÿ, przÿleglosczyamy do theÿ roliey nalieżaczemÿ, nicz ÿuz tham sobie ani pothom inszym swem niezostawuie ani zachowuie.

Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.Максименка. – Спр.518.III. – Арк.40

** При відтворенні вписів дещо модернізовано пунктуацію, уніфіковано вживання великої й малої літер. У квадратних дужках подано скорочені частини слів та пропущені букви.

№2

1623 р., 15 травня. Зборовий суд у Самборі. Запис про обіцянку «шляхетного» Василя Чернецького стосовно майнового забезпечення сестер при одруженні

Botelka

Wasil Czerniecki

zapisanie sumy

Fesia Czerniecka

Slachet[ny] Wasil Czerniecki zapisal sie przed sądem zborowym dac Fesi siostrze swoiey, gdy ią P. Bog opatrzy przyacielem, złotych polskich piecdziesiąt bez wszelakiei trudności y pozwow, a paniey matcze swey z pannami wszytkimi a siostrami swemi wszelakie poszanowanie synowskie wyrządzać y zywnosc przystoyną obmysliwać powinien do upodobania iey a pannom siostróm dotąd, az ich Pan Bog opatrzy przyaciolmi, bez wszelakiei przygany y skargi pod przepadkiem piacidziesiąt grzyw[ien] y winą J[ego] M[iłos]czy.

Там само. – Арк.343 зв.

№3

1620 р., 7 грудня. Зборовий суд у Самборі. Запис про забезпечення «обачною» Марухною Янковою Гнилянською «внесення» її другого чоловіка Сенька Росолінського на ґрунті, отриманому нею після першого чоловіка

Hnila

Opatrzna Maruchna Jankowa Hnilanska, stoiacz oblicznie przed sądem zborowym, iawnie y dobrowolnie zeznała, iż Sienko Rosolinsky nazwany mąż iey wtorego małżeństwa wniósł w iey dom pieniędzy gotowych złotych polskich czterdziesci, wolow cztery, krow dwie, klacz dwie, owsa kłód dziesiecz, słoniny polci dwa, y swini dwie, ktore to wniesienie, nagru[n]czie swym po mężu zpadaiącym y na wszytkich dobrach ruchomych y nieruchomych zapisuie. Gdyz on te pieniądze dawal, componuiacz o tę czescz niebosczykowską, ktora byla dozywociem odpadla, tedy iesliby potem dzieci iey z pierwszym mężem zplodzone, dorozszy lat swych, chcieli sie czego dopomagacz y onego z ґрунту zbiiacz, powinni mu będą wprzod te summę wyzey mianowaną y te rzeczy oddacz y dostatecznie wedlug tego zapisu nagrodzicz. Czo sobie dal zapisacz y groszem obłozyl.

Там само. – Арк.294

Сторони-учасники передачі/отримання приданого, його склад та забезпечення***

№ зп	Арк.	Дата впису	Сторони та їх статус		Село	Склад приданого		Термінологічні окреслення
			Сторона нареченої	Сторона нареченого		Сторона нареченої	Сторона нареченого	
1	22	29.05.1614 р.	«обачний» молдавський вїт Яцько за доньку Олухну	Іван Задільський	Молдавсько	третя частина вїтїства	100 злотих	«віно» – майно нареченої
2	33-33 зв.	02.01.1615 р.	«працьовитий» Климко Савчонт Сп'янович за доньку Марухну	«обачний» бабинський мельник Василь за сина Стеця	Бабина	60 злотих, 3 корови з телятами, 1 бик, 1 кляча	половина всіх наданих привілесем маєтностей	«віно» – майно нареченої
3	40	26.01.1615 р.	Кузьма Дзюма за доньку Анну	«набожний» смолянський священник Василь за сина Івана	Бистриця / Смольна	50 злотих, 2 вола, 2 бики, 3 корови, 1 яловия, 1 дволїтній кїнь, 5 овець, 1 ярка	чверть земельної ділянки	«віно» – майно нареченої
4	51	05.06.1615 р.	–	«обачний» селецький мельник Іван за сина Стеця	Сельче	32 злотих	запис коштів «на добрах»	«віно» – майно нареченої
5	53 зв. – 54	22.07.1615 р.	Калина Мельнича Радилівська за доньку Таньку	«набожний» черхавський священник Іван за сина Сенька	Черхава	70 злотих	40 злотих привїнку; запис грошей (110 злотих) на спадковїй частинї маєтностей сина	«віно» – майно нареченої; згаданий «привїнок»
6	54 зв. – 55	07.08.1615 р.	Фемна	Василь Петрашківч	Мпанець	3 корови з телятами, 1 дворїчний бик, 2 колоди вїса, 22 курки	–	«внесок» – майно нареченої
7	59	05.12.1615 р.	Левко Майковський за доньку Анну	«шляхетний» риковський крайник Іван Кумарницький	–	200 злотих	200 злотих привїнку; запис грошей (400 злотих) на всїх «добрах»	«віно» – майно нареченої; згаданий «привїнок»
8	66	10.03.1616 р.	«набожний» ломницький священник Матей	Петро Свиллович	Ломна	чверть полїства, обшар названий «під горою»; запис додаткових 115 злотих і разом 230 злотих на нерухомості	115 злотих	–
9	85-85 зв.	02.11.1616 р.	Андрїй Ухорциць із сином Дмитром, опшун Ганусі	Петро Кодрагчонт	Бережниця	4 затони землі	42 злотих	«внесок» – майно нареченого

*** До таблиці внесено лише вписи стосовно передачі/отримання приданого, за винятком справ, пов'язаних із поверненням майна після смерті когось із подружжя, конфліктними ситуаціями тощо. Власні назви подаються наближено до оригіналу.

10	87	28.11.1616 р.	«працьовитий» Антон Фелькович за внучку Таньку	«працьовитий» Василь Русин	Ясьонка Масьова	половина всіх маєтностей	–	–
11	87 зв. – 88	28.11.1616 р.	«набожний» смолянський священник Василь за доньку Таньку	Василь, син Остапа	Смольна / Ластовки	6 прутів земельної ділянки	–	–
12	112 (два вписи)	23.03.1617 р.	«утивий» пвозецький крайник Степан за доньку Марухну	«шляхетний» Федько Коблянський Рашкович із дозволем синові Васькові (війт) здійснити запис	Старе Кобло	100 злотих	100 злотих привінку; запис грошей (200 злотих) на всьому виїтвстві	«віно» – майно нареченої; згаданий «привінок»
13	141–141 зв.	01.02.1618 р.	Андрій Чоботик за доньку	«працьовитий» Марко Стечович за сина	Хашів / Білич	4 вола, 2 корови й телята, 1 ялвка, 1 бик, 1 кляча	3 пруті землі, третина забудов	«посаг» і «внесення» – майно нареченої
14	153–153 зв.	07.02.1618 р.	«працьовитий» Іван Сулкович за доньку	«працьовитий» Дем'ян Волкович	Молдавське	третина лану	–	«віно» – майно нареченої
15	168 зв.	22.03.1618 р.	«набожний» смєречанський священник Василь за доньку Фецо	князь Матей за сина Андрія	Смеречка	40 злотих, 4 вола, 4 корови, 1 кінь	100 злотих на всіх своїх «добрах	«посаг» і «внесення» – майно нареченої
16	181 зв. – 182	22.08.1618 р.	пвозецький крайник Стець за доньку Анастасію	«обачний» попович Іван, син головцького священника Івана	Головцьке / Гвоздець	60 злотих, 4 вола, 4 корови, 1 кінь, 1 кляча	третина попівства	«внесення» – майно нареченої
17	212–212 зв.	28.01.1619 р.	«обачний» Савка Галовський за сестру Ганусю	Стець Тимошович	Галовка	4 пруті гайдучького лану з хижкою (у сумі 20 злотих)	–	«посаг» – майно нареченої
18	258 зв. – 259	27.01.1620 р.	«шляхетний» Васько Дзердзович із братами Мацьком, Сеньком, Іваном та матрю Анною за сестру Марусю	син Курильча	Сельче	п'яту частину від спадкової земельної ділянки	–	–
19	280	22.06.1620 р.	«працьовитий» Гасько Яхович за доньку	Луць Городиський	Міхновець	16 прутів земельної ділянки	100 злотих, 2 вола, 3 колоди вівса	«внесення» – майно нареченого
20	281 зв.	22.06.1620 р.	–	«обачний» старий боберський крайник Симко за сина	Лопушанка Лехнова	240 злотих	запис коштів на всіх «добрах»	«посаг» і «внесення» – майно нареченої
21	284 зв. – 285	29.06.1620 р.	«шляхетний» Іван Яворський за доньку Анну	«набожний» климєцький священник Яцько	Климець / Явора	150 злотих	150 злотих привінку; запис грошей (300 злотих) на попівстві	«віно» і «внесення» – майно нареченої

22	294	07.12. 1620 р.	«обачна» Марухна Янкова Гнзляньска	Сенько Росолінський	Гнзля	запис на всіх «добрах»	40 злотих, 4 вола, 2 корови, 2 клячі, 10 колод віса, 2 кавалки солонини, 2 свині	«внесення» – майно нареченого
23	298 зв. – 299	02.01. 1621 р.	«працьовитий» Павло Кулабайдич за доньку	«працьовитий» Васько Утримов Ломна	Ломна	чверть земельної ділянки	–	«посат» – майно нареченої
24	308	04.03. 1621 р.	Анна Козяровська	«обачний» попович Іван	Кобло	100 злотих	100 злотих привинку; запис грошей (200 злотих) на попівському ґрунті	«віно» і «внесення» – майно нареченої; згаданий «привіно»
25	308 зв.	04.03. 1621 р.	вольник Тимко Солук за доньку Федю	Стецько Мельник за сина Яцька	Бабина / Сельче	50 злотих	50 злотих привинку; запис грошей (100 злотих) на чверті мельницького ґрунту	«внесок», «віно» і «внесення» – майно нареченої; згаданий «привіно»
26	309 зв.	23.03. 1621 р.	«працьовита» Гануся Пучеюват	Мацько Мельников	Сельче	запис на постій частині чверті ґрунту	30 злотих і господарський реманент на 5 злотих	«внесок» – майно нареченого
27	312 зв.	Дату не вказано	Марко Бадигович за доньку	Місь Попович, син головецького священника	Головець / Рип'яна	запис ще 40 злотих; запис грошей (80 злотих) на половині шпанку	40 злотих	«внесення» – майно нареченого
28	313 зв.	07.09. 1621 р.	Пазя Яльковят	«працьовитий» Місь Дубик	Черхава / Стжельбич	28 злотих	запис коптів на всіх «добрах»	«внесення» – майно нареченої
29	314	13.12. 1621 р.	Феця	«набожний» Яцько	Днестрик Дубовий	100 гривень	запис коптів на попівському ґрунті	«внесення» – майно нареченої
30	322 зв. – 323	10.02. 1622 р.	«обачний» Тимко Себстикович за доньку Анастасю	Місь	Лукавиця	третя частина ґрунту і млина	–	«посат» – майно нареченої
31	327	01.06. 1622 р.	Анастасія, донька Івана Бережницького	«обачний» Фелько Лужецький	Лужек / Бережниця	60 злотих	запис коптів на всіх «добрах»	«віно» і «внесення» – майно нареченої
32	327– 327 зв.	01.06. 1622 р.	Анастасія, донька ольшанського мельника Абраама	Стець Попович	Мокжани	2 вола, 3 дійних корови з телятами, 5 швімрків ячменю з татаркою, 1 колода віса	запис 100 злотих привинку на ґрунті	«віно» і «внесення» – майно нареченої; згаданий «привіно»

33	333 зв. – 334	22.02. 1623 р.	Гануся Лінінська	Павло Слосаж	Черхава	100 злотих	100 злотих привінку; запис грошей (200 злотих) на чверті ґрунту	«внесення» – майно нареченої; згаданий «привінок»
34	338	14.03. 1623 р.	Марухна, донька Васьки Мельника	Антон Попович	Черхава	100 злотих	100 злотих привінку; запис грошей (200 злотих) на ґрунт	«внесення» – майно нареченої; згаданий «привінок»
35	341	31.03. 1623 р.	«набожний» бабинський священик Григорій за доньку	Ігнат Солуков	Бабина	запис на ґрунті	20 злотих, 4 вола, 3 корови (разом 104 злотих)	«посаг» – майно нареченої
36	343 зв.	15.05. 1623 р.	«шляхетний» Василь Чернецький за сестру Фесо	–	Ботелка	50 злотих	–	–
37	346	21.06. 1623 р.	Олухна, донька Федіни Топольницького	«обачний» Степан Попович	Грозьова / Смольна	60 злотих, 3 корови, 2 вола, 1 кінь, 3 віці	запис коптів на півланку земельної ділянки	«внесення» – майно нареченої
38	358 зв. – 359	10.04. 1624 р.	Анастасія, донька Міся Дубика	Федько Попович	Черхава / Пруси	100 злотих	100 злотих привінку; запис грошей (200 злотих) на ґрунті і всіх «добрах»	«внесення» – майно нареченої; згаданий «привінок»
39	383	25.02. 1625 р.	Марухна Іванова	«пращювитий» Іван Шулько	Галовка / Мпанець	2 вола, 3 корови, 2 вола й 1 корова (на дітей), 4 прутти засіяної збіжжям ділянки	–	–
40	401	17.09. 1625 р.	Клим Селецький за доньку	Петро Лопатстат	Селець	2 вола, 1 корова, земельна ділянка за 30 злотих	–	«посаг» – майно нареченої
41	408	14.05. 1626 р.	Місь Андрикович Фридков за доньку Пазю	«обачний» Ференс Чернецький	Стронна / Лукавиця	150 злотих	запис коптів на Стронському князівстві	«посаг» – майно нареченої
42	424 зв.	09.03. 1626 р.	«учтивий» волосянський князь Яцько за доньку	«учтивий» Іван Тисовський за отриманий сином посаг	Волосянка	148 злотих, 4 вола, 4 корови, 1 кінь, 1 кляча, 8 колод збіжжя	–	«посаг» – майно нареченої
43	438 зв. – 439	17.03. 1626 р.	«шляхетний» риковський священик Іван за доньку Анастасю	«шляхетний» Іван Комарницький за сина Александра	Риков	200 злотих, 6 волів, 6 корів, 2 коней, 2 клячі	запис Александром посагу на своїй спадковій частці майна	«посаг» – майно нареченої; «оправа» – запис чоловіком майна на своїй спадковій частці
44	442 зв. – 443	06.04. 1626 р.	«обачний» Федір Яцькович за внучку	Сенько Боринич	Ломна	півланку земельної ділянки, 4 вола, 3 корови, 2 являки, 2 клячі, усе господарство з рухомими речами	–	«внесок» – майно нареченого

45	448–448 зв.	21.10. 1626 р.	Маруська	«обачний» Кунаш Грозьовський із сином (від першого шлюбу) Андрієм	Грозьова	200 злотих, 4 вола, 4 корови, 2 коня, 14 овець, 8 колод віса	–	«внесення» – майно нареченої
46	449 зв.	28.11. 1626 р.	«учтивий» Стець Марухну	–	Мшанець	400 злотих, в яких дав половину млина і дві земельні ділянки	–	«посат» – майно нареченої
47	457	14.05. 1627 р.	«шляхетна» Марухна Кульчицька	«шляхетний» черхавський вїт Васько Черхавський	Черхава	150 злотих	запис коштів посагу на половині вїтвїства	«оправ» – запис чоловіком грошей на ґрунті
48	458–458 зв.	05.06. 1627 р.	«працьовитий» Федько Луцькович	Лесько Зусчарович за племінника Василя	Гнила	–	половина ґрунту	–
49	458 зв. – 459	28.06. 1627 р.	Гриць Яворський за доньку	Петро Ігнатович за племінника Гриця Федоровича	Гнила / Яворів	4 вола, 1 кінь	половина всього майна	«посат» – майно нареченої
50	459 зв. – 460	03.07. 1627 р.	ломницький священник Мацько за доньку Анну	Сенько Михалкович за сина Сенька	Ломна	–	160 злотих	«внесення» – майно нареченого
51	465–465 зв.	12.11. 1627 р.	«працьовитий» Василь, син тивуна Пелеша за сестру	«працьовитий» Герасим, син Петраша	Білина Велика	півчверті земельної ділянки	12 злотих	«посат» – майно нареченої
52	467 зв. – 468	11.03. 1628 р.	«учтивий» князь Сенько Ількув за доньку Марухну	строннський гайдук Іван	Недзельна / Стронна	князівство	–	–
53	517 зв. – 518	04.10. 1631 р.	Іліаш Боберський	«працьовитий» Ілько Соколовський	Лопушанка Лехнова	продаж 6 прутів лану за 80 злотих; запис на проданій ділянці 20 злотих	–	«посат» – майно нареченої

The article is devoted to the analysis of Sambir agreements of the habitants of Sambir economy, in which the methods and terms of property assignment, its size, the reasons and mechanisms of possible return were determined maximally clearly. The role of the parents and brothers of the spouses is considered not only in the process of outfitting and reception of the dowry, but also at the assertion of the rights to its return. A typical procedure of the documentary fixation in an act book is also outlined: after the reception of wife's dowry a husband recorded her equivalent sum on the half of his own possessions. Various situational modifications, which took place between the habitants of Sambir economy, are examined: 1) recording of the dowry by a husband on his father's possessions for the lack of his own distinguished heritage; 2) the initiative of a father-in-law in the recording of daughter-in-law's dowry; 3) change of the roles, when a woman taking a man to her house, recorded his "contribution" on her hereditary estate.

Keywords: Sambir economy, castle book, family, marriage, spouses, dowry, allowance, extra allowance, "contribution".

